

Bij de Volkscredietbank
en in het Jappenkamp
in voormalig Nederlands-Indië

Colofon

ISBN: 978 90 8954 721 7

1e druk 2014

© tekst en afbeeldingen: Stichting Casa Mena, 2014

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

Telefoon: 058-2894857

www.elikser.nl

In samenwerking met Montaigne House

Vormgeving omslag en binnenwerk: Margje Zeef

Verantwoording van de afbeeldingen: tekeningen, aquarellen en olieverf
uit het persoonlijk archief van J.W. Broedelet

Redactie: A. Eppink en J.F. Broedelet

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaand schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Bij de Volkscredietbank
en in het Jappenkamp
in voormalig Nederlands-Indië

Jan Wouter Broedelet

Noot van de auteur. Ik zal steeds de namen geven die toen gebruikelijk waren, zoals Weltevreden, dat thans tot Jakarta behoort. Verder spreek ik over Indië, inlands enzovoort, omdat in die tijd deze termen werden gebruikt in de pers en in mijn rapporten als ambtenaar. Later zou hier verandering in komen.

Noot van de redactie. Over de redactie van het manuscript het volgende. De auteur, die dit werk in de jaren vijftig schreef, gebruikte zelf de 'nieuwe spelling' die ook verder is aangehouden. De tekst van de auteur is in het algemeen getrouw gevolgd. Waar dat voor de leesbaarheid nodig leek, zijn zinnen enigszins omgegooid, of uitgebreid wanneer de auteur telegramstijl gebruikt. Sommige alinea's zijn verplaatst om het geheel te stroomlijnen. De kopjes van de paragrafen zijn toegevoegd. De aanvullingen tussen () en de noten (*) zijn eveneens een redactionele toevoeging. Verder is "het tweede keer" door "de tweede keer" vervangen en "er zal duidelijker worden" door "het zal duidelijker worden".

Inleiding

Morgen vóór 12 uur, zullen zich naar de werf begeven, de kapiteins, in groot tenue met sjerp gekleed, ten einde met de grote chaloup (sloep) van 's lands werf, zich aan boord van de 'Etna' te begeven, en aldaar over te nemen, het lijk, hetwelk zij aan wal gebracht hebbende, aan het nieuwe entrepôt zullen afzetten. De Majoor, plaatselijk Kommandant der stad Batavia, zal wanneer de sloep in zicht komt, de vlag van de welkomstbatterij half stok doen waaien tot zonsondergang, en terwijl de sloep het fort passeert vijftien minuutschoten doen vallen. Twee pelotons cavalerie te paard, elk van 12 rotten, zullen tegen 3½ uur aan de werf geschaard staan, gekleed in groot tenue, om te 4 uur het lijk naar [fort] Rijswijk te escorteren; de trompetten zullen van sourdines (dempers) en rouwfloers voorzien moeten zijn.

Zo staat het in een speciale editie van donderdag 31 mei 1849 van de Javasche Courant. Daarbij gaat het om het lijk van generaal-majoor André Victor Pacifique Michiels*, aan wie deze speciale kranteneditie geheel gewijd is. Hij was enkele dagen eerder op Bali tijdens een gevecht gewond geraakt. Michiels,

* Andreas (André) Victor Pacifique Michiels, geb. 1797 te Maastricht, was de zoon van Joseph Michiels, die vroeg overleed (1812) en Anna Elisabeth Gillis. Zijn ouders, die getuige de namen van hun kinderen erg Napoleon-gezind waren, woonden in Parijs, waar André de fameuze militaire academie St. Cyr bezocht. Op 17-jarige leeftijd ging hij in Franse dienst als 2e luitenant. Als 20-jarige ging André in het Nederlandse leger en vertrok naar Java. In 1822 hadden de inheemse hoofden de hulp van het gouvernement ingeroepen om de Padriopstanden aan de westkust van Sumatra te onderdrukken. De Padri's waren moslim-fundamentalisten die hun godsdienst van vreemde invloeden wilden zuiveren. Hun hoofdkwartier Bondjol werd in 1837 door Michiels veroverd. Michiels werd hooggedecoreerd en o.a. benoemd tot adjudant in buitengewone dienst van de toenmalige koningin en tot civiel- en militair-gouverneur van Sumatra. Hij sneuvelde in 1849 tijdens de zgn. 3e expeditie tegen Bali.

militair en civiel gouverneur van Sumatra, krijgt diverse standbeelden, talrijke herdenkingen en nog in 1912 noemt het Haagsche Blad hem “een der grootste Nederlanders van de 19e eeuw”. Dat beeld werd ook in de familie Broedelet levendig gehouden, vooral door Michiels’ kleindochter ‘oma’ (Adriana Johanna Charlotte) Broedelet-Kervel, de grootmoeder van de schrijver van dit boek (gestorven in 1940). Michiels was de eerste voorouder der Broedelets die voet op Indische bodem had gezet en in wiens voetspoor een stroom van familieleden volgde. Maar Michiels’ beeld verbleekte, zijn standbeelden zouden uiteindelijk na de zelfstandigheid van Nederlands-Indië worden neergehaald, en al ruim vóór die tijd was er van allerlei kanten kritiek op het Nederlandse beleid, ook op dat van Michiels.* Douwes Dekker, die als jonge bestuursambtenaar in 1844 door Michiels ontslagen was, probeerde hem in een spotdicht en in zijn bekende boek “Multatuli” ietwat belachelijk te maken (maar noemt geen man en paard — zie noot 1 achter in dit boek). In een van de vele heruitgaven van dit boek prijkt Michiels portret als dat van de boze man. Hoe zou men tegenwoordig over hem oordelen? Zijn opdracht — op wens van inheemse hoofden — was het onderdrukken van acties van moslim-fundamentalisten...

Deze man, die door anderen “het schoolvoorbeeld van de dappere militair die de ene roemrijke daad na de andere op zijn naam brengt” wordt genoemd, had nog een heel andere kant. In zijn vrije tijd schilderde hij namelijk. Alleen een zelfportretje is bewaard gebleven. Meer nog dan de literaire kant van de kunst is het juist de liefde voor de schilderkunst die de Broedelets en hun aanverwanten met elkaar verbindt. De

* In een artikel in de Nieuwe Courant van 15-7-1846, nr. 176 verdedigde Michiels zich tegen de uitspraken van de voormalig legercommandant lt.-generaal jhr. H.J.J.L. de Stuers. Uit Michiels’ nagelaten geschriften zou in 1851 (na zijn dood) gepubliceerd zijn: De toestand van Sumatra’s Westkust in 1848 (’s Hertogenbosch: Gebr. Muller, 1851).

André Victor Pacifique Michiels

liefde voor het schilderen is iedere Broedelet ingegeven (zie noot 2 achter in dit boek). De – niet eerder gepubliceerde – tekeningen van auteur Jan Wouter getuigen daarvan.

Jan Wouters was de zoon van het kunstenaarsechtpaar André Broedelet* en Hetty Henkes.** ‘Vader en moeder’, die elkaar op de kunstacademie in Den Haag hadden leren kennen, wijd-

* André Victor Leonard Broedelet (Batavia, geb. 7-8-1872), gedoopt op 14 november met als (enige) doopgetuige oud-tante Andrine Victorine Charlotte Michiels, en gest. 14-2-1936 in Den Haag.

** Hester (‘Hetty’) Henkes, geb. 18-1-1877 te Delfshaven (Rotterdam) en overl. 2-1-1966 te Den Haag. Zij was de dochter van Jan Hendrik Henkes en Hester Justine Elink Sterk.

den zich beiden geheel aan de schilderkunst. Hetty was de dochter van de directeur van de gelijknamige destilleerderij 'Henkes' dat het fameuze merk 'Ooievaar' fabriceerde. Het geld kwam voor een belangrijk deel van die kant, al bracht de schilderkunst wel degelijk ook wat op, zeker in de beginperiode. 'Moeder' Hetty gaf schilderles en mocht de jonge koningin Wilhelmina onder haar leerlingen rekenen.* (Geschilderd werd er in een koetsje, bijvoorbeeld aan het strand van Scheveningen.) Haar grootvader van moeders kant was directeur van de Haagsche Academie voor Beeldende Kunsten geweest. Een uitgebreid schildersmilieu, maar tussen de ouders van Hetty en André was er ook een zakelijke relatie: André's vader was graanleverancier (Broedelet & Oldenburg) en leverde aan Hetty's vader J.H.Henkes.

'Vader' André, die uit Batavia terug naar Nederland was gekomen, exporteerde zijn schilderijen. Hij won op een tentoonstelling in Louisiana een medaille (1904) en legde zich toe op de Amerikaanse markt, waar vooral thema's als bellenblazende jongetjes en liefvallige meisjes gretig aftrek vonden bij Europese immigranten. Het echtpaar was lid van de Haagse kunstkring 'Pulchri' en behoorde later tot de Larense School. Hetty's portretten en vooral haar stillevens en bloemmotieven zijn uiterst verfijnd; zij bleef ook na de dood van André profes-

In 1824 begonnen de Hagnaars Johannes Hermanus Henkes en zijn zwagers Arie de Jong en Gerke d'Arnaud Gerkens een distilleerderij in Delfshaven, die later bekend werd onder het merk 'de Ooievaar'. Van Johan Henkes en zijn vrouw werden door hun zoon Gerke Henkes portretten geschilderd, dat van Johan bevindt zich in het Historisch Museum van Rotterdam en in het Drents Museum te Assen, waar zich ook enige werken van Hetty en André bevinden. De vroegere bedrijfsgebouwen van Henkes in Delfshaven, nu het 'Henkespand' maakten later deel uit van de Rotterdamse Akademie van Beeldende Kunsten.

- * Hetty's grootvader, I.C. Elink Sterk, in zijn tijd een bekend tekenaar, aquarellist en portrettist, was directeur van de Haagsche Academie voor Beeldende Kunsten en gaf les aan o.a. koningin Sophie

sioneel schilderen.* Kunst was voor hen en voor hun omgeving alles. Oom Gerke Henkes (1844-1927) was een bekend schilder van de Haagse school. Tante Lucie Broedelet (in de stukken: douarière Lucie Snoeck-Broedelet, 1875-1969) was eveneens artistiek begaafd en is de enige vrouwelijke dichteres van de zogeheten Tachtigers. Toen Lucie negentig jaar oud werd, schreef haar nichtje, de actrice Joekie Broedelet (ook zij zou deze hoge leeftijd bereiken), in een artikel**:

“Waarschijnlijk heeft Lucie door haar schilderende broer André haar aanstaande echtgenoot ontmoet, de landjonker-kunst schilder Jacques Snoeck. Mijn jongste jeugdherinneringen gaan terug naar de Gooise villa die zij bewoonden en waar tante Lucie in witte japon, een grote hoed met fluwelen linten, met een tuinschaar haar veel bezongen rozen afsneed voor tinnen kan en gemberpot. Tussen haar 25ste en 70ste jaar heeft zij gezweven en pas de laatste 20 jaar is zij weer gaan dichten. Na de dood van haar man, die ze al jong verloor, heeft ze zich helemaal van de wereld teruggetrokken in een isolement, dat gevuld was met haar piano, Dante als haar bijbel en dagelijks tot op heden veel lezen. Ook de wereldpolitiek heeft haar felle aandacht, ze verslond de memoires van Churchill... en zij is zeer getroffen door enkele gedichten van haar achterneefje Remco Campert. In haar latere gedichten graaft ze steeds dieper in haar eigen innerlijk, vaak aarzelend tussen het Christendom en de Helleense beschaving... Voor mij is ze altijd een wat strenge, maar liefdevolle tante geweest...”

* André Broedelet overleed op 14 februari 1936. Koningin Wilhelmina stuurde een condoleantie.

** Joekie Broedelet: ‘Lucie Broedelet – laatste der Tachtigers – negentig jaar’. Jessica Voeten geeft in het Cultureel Supplement NRC Handelsblad 21-4-2000 een uitgebreid portret van de dichteres Lucie Broedelet en besluit haar artikel met een opmerking dat Remco Campert, de zoon van actrice Joekie Broedelet, zich niets weet te herinneren van zijn oud-tante.

Dan was er nog vaders broer, de schrijver oom Joh. Wouter. De familie ging geheel op in het Artistenleven, de titel van een boek dat oom Joh. W. Broedelet had geschreven en dat in Nederland veel stof deed opwaaien, zowel in toneelkringen als bij zijn familie, zodat Joh. Wouter het in Nederland voor gezien hield en naar Amerika vertrok.* Tot dan toe had Joh. Wouter vooral toneelstukken geschreven, die goed ontvangen waren. Aan zijn oeuvre herinnert nog de J.W. Broedeletstraat in Amsterdam.

Van oom Joh. Wouter werd niet veel meer vernomen.** Zijn dochter echter werd een bekend actrice, en als bijna negentigjarige was 'Joekie' Broedelet*** nog te zien in een t.v.-spotje voor de Nederlandse Spoorwegen. Joekie had toen een veelbewogen leven achter de rug. Haar (in 1929 gescheiden) man, Jan Campert (1902-1943) kwam, zoals algemeen bekend is, om in het concentratiekamp Neuengamme. Het echtpaar had één zoon, de schrijver Remco Campert (geb. 1929), dus ook een nazaat van Michiels. Loekie zelf woonde een tijd samen met de bekende Amsterdamse image-builder "Pistolen Paultje". (Joekie in een interview met Bibeb in VN: "Ik heb zoveel levens geleefd, ik heb weinig overgeslagen"****)

Jacques en zijn jongere broer Jan Wouter Broedelet, de auteur van dit boek, stonden enigszins in de schaduw van de familiegrootheden, want zo keken ze tegen hen op. Elke nieuwe

* Dat wordt althans in de familie verteld. Waarschijnlijker gaat het om broer Frans, die naar de V.S. van Amerika emigreerde. Hij komt in het archief van Ans Broedelet-de Jong, de echtgenote van Jan Wouter, alleen voor in de rouwadvertentie van zijn broer André (1936).

** Johan Wouter Broedelet, toneelschrijver, geb. 11-4-1877 te Batavia en overl. 1-9-1946 te Den Haag, was gehuwd met Wilhelmina Christina van den Heuvel (Hilversum, 22-4-1880, Den Haag, 6-1-1939).

*** Wilhelmina ('Joekie') Broedelet, geb. 29-4-1903 en overl. 3-7-1996.

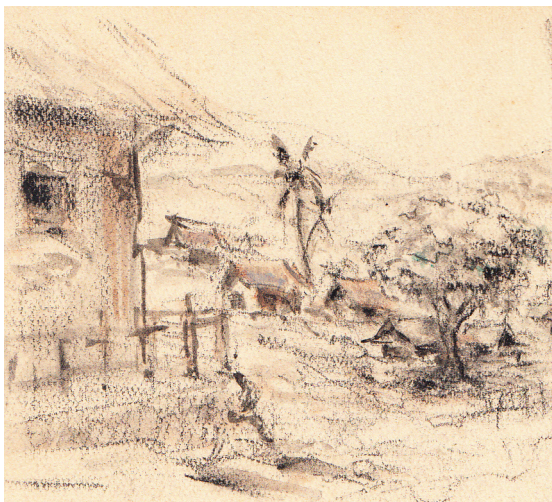
**** Vrij Nederland, 4 februari 1984.

generatie had een stukje minder van de heroïek van generaal Michiels. Bij het lezen van Jan Wouters boek krijgt men zeker geen koloniale indruk. Eerder bewondering voor de warmte en het respect waarmee hij over de bevolking spreekt. Respect ook voor zijn werk als bankadministrateur in een gebied van duizenden vierkante kilometers, waar hij ‘op tournee’ gaat om leningen uit te geven en te controleren. Dat is niet gedreven door gewinzucht. Ja, het gaat om de uitgifte van leningen en om rente-inkomsten, maar de tarieven liggen heel wat lager dan die bij de woekerprijzen en slinkse praktijken van de lokale geldschieters! Een zeker idealisme om de bevolking op allerlei gebied te helpen en economisch ‘vooruit te laten komen’ is onmiskenbaar.

Het boek is interessant omdat het een volledig beeld geeft van het Volkscredietwezen, niet van buitenaf bekeken, maar gezien door de ogen van iemand die er dagelijks persoonlijk mee te maken heeft. Dat betekent vele overplaatsingen, waardoor we als het ware een reis door het toenmalige Nederlands-Indië maken.

Korte filmbeelden zijn het meestal, soms bijna surrealistisch. Zoals wanneer de auteur in een verlaten gebied autopanne heeft. De chauffeur gaat met het kapotte wiel naar het dichtbij gelegen dorp. Jan Wouter blijft alleen achter. Uit de bossages hoort en ziet hij gestalten dichterbij komen. Plotseling springen ze op de open wagen af en graaien alles weg wat ze te pakken kunnen krijgen en verdwijnen daarmee in de bomen. Het waren namelijk apen.

Dan het filmbeeld van de Europeaan die almaar rond een dorpsplein blijft fietsen, urenlang, dagenlang. Hij heeft een donkere cape om. Wie zit daaronder? “Ja,” zegt een bankdirecteur, “dat is één van onze klerken. Hij is overspannen en wacht nu op zijn overplaatsing. Daarom fietst hij, om de wachttijd te doden.” (Hoe lang heeft hij nog moeten fietsen?).

Dorpje

Wranger is het volgende filmbeeld en toch hilarisch. Een grote, ronde houten tafel op de veranda van de sociëteit. Lachende kerels die een borrel drinken. Als de glaasjes leeg zijn, wordt er op de tafel geslagen. Daar rijst uit het mansbrede ronde gat in het midden van de tafel een bediende op met een jeneverfles om de glaasjes bij te vullen.

Behalve beelden van Indië en van het wel en wee der kredietbanken krijgen we een kijkje in het dagelijks leven van een jong gezin, later wreed verstoord door oorlogsdreiging. Een gezin dat definitief door de Japanse bezetter uit elkaar gerukt wordt, als eerst Jan Wouter geïnterneerd wordt en dan Ans en kinderen. In het laatste deel van dit boek beschrijft Jan Wouter, nuchter en gedistantieerd, over de periode die hij in verschillende kampen doorbracht.

Ondanks zijn nuchtere en sobere verhaaltrant weet hij te boeien. Niet alleen door wat hij schrijft, maar ook door zijn

mooie en evenzeer sobere tekeningen. Bij Jan Wouter gaan schrijven en tekenen samen.

dr. A. Eppink*

* De gegevens zijn ontleend aan het archief van Françoise Hendrika ('Ans') Broedelet-De Jong (1906-2001) en gesprekken met haar en met haar kleinzoon Johannes François Broedelet.

Naar Indië

In 1922 was het niet gemakkelijk om werk te vinden, zelfs niet als volontair. In het bankbedrijf waren er nog mogelijkheden, en na mijn eindexamen aan de handelsschool Tijmstra in de Sweelinckstraat leek het voor mij de aangewezen weg om daar te beginnen. Door voorspraak van baron Bentinck, een kennis van vader, werd ik aangenomen bij Mees & Zoonen, bankiersbedrijf aan de Kneuterdijk in Den Haag. Als jongste employé, ik was toen 18 jaar, kreeg ik 25 gulden per maand en ik werd geplaatst op de afdeling buitenlandse wissels. De bedoeling was dat ik in diverse afdelingen ervaringen zou opdoen. Ik leerde onder meer omgaan met grote bedragen. Eén keer moest ik met een collega die een jaar of vijf ouder was een geldbedrag overbrengen van het Haagse kantoor van de Nederlandsche Bank naar het hoofdkantoor van Mees & Zoonen in Rotterdam. We gingen eerst naar het kantoor van de Nederlandsche Bank aan het Noordeinde om daar een bedrag van 1.100.000 gulden te halen. Dit werd in briefjes van duizend voor ons aan de balie uitgeteld; volgens mij gebeurde dit veel te openlijk omdat er publiek was. Een flinke citybag werd hiermee gevuld, en wij met de tram naar het station. Een taxi was te duur voor de bank! In de trein werd de citybag zogenaamd achteeloos in het bagagerek gedaan. Bij het kantoor van Mees & Zoonen Rotterdam stond een der directeurs bij de ingang ons op te wachten. Gelukkig is alles goed gegaan.

Ik vond de vooruitzichten bij Mees & Zoonen niet gunstig en ging daarom over naar de Amsterdamsche Bank aan de Lange Vijverberg, waar ik 40 gulden per maand kreeg. Intussen waren er al veel brieven van mijn broer Jacques uit Indië gekomen, waarin hij opgewekt over zijn ervaringen als planter schreef. Bovendien had ik een ontmoeting met de heer Pfeiffer, die belangrijke functies had vervuld in de Indische bergcultures. Hij liet mij foto's van deze ondernemingen zien, de mooie

woonhuizen en tennisbanen. Dit zag er wel aantrekkelijk uit, maar achteraf gezien waren de foto's toch wel van de gunstigste ondernemingen. Er waren ook heel andere met tamelijk primitieve woningen en helemaal geen luxe. Er volgde een correspondentie met oom Rudy d'Arnaud Gerkens, dokter in Batavia, die Jacques destijds in de beginperiode goed had geholpen. Oom Rudy wist niet of hij voor mij een plaats in de cultures* wel moest aanbevelen, maar in ieder geval zou hij mij helpen en moest ik eerst maar komen.

De voorbereidingen voor mijn uitrusting en passage werden gemaakt. De Saarbrücken zou in april 1925 uit Rotterdam vertrekken met als eindbestemming Sjanghai. De overtocht was in die tijd van het jaar weliswaar het voordeligst, toch was het bedrag van 250 gulden met de bijkomende kosten voor mijn ouders bezwaarlijk, en de familie schoot te hulp. Vader bracht mij weg, en onder anderen kwam mijn vriend Jan Lourens afscheid nemen; bij zijn ouders, die in Rotterdam woonden, waren Jacques en ik steeds erg welkom geweest en we logeerden er diverse malen.

Aan boord werd mij een hut voor vier personen toegewezen. Het was een internationaal gezelschap op het schip Saarbrücken, dat overigens niet geheel voor de tropen was ingericht. De stokers waren Chinezen, alleen zij waren bestand tegen de enorme hitte die het ergst was in het traject Rode Zee en de tropen in het algemeen. Het verdere personeel bestond uit Duitsers. Het baden was zo geregeld dat 's ochtends een forse

* Cultures waren gewassen die producten opleverden voor de Europese markt, zoals koffie, suiker en indigo. Vooral de Nederlandse schatkist moest daarvan profiteren, en daarom werd in 1830 het cultuurstelsel ingevoerd. Dit ging ten koste van Java, want het cultuurstelsel hield in dat de Javaanse boeren 1/5 deel van hun grond voor de 'cultures' moesten gebruiken. N.a.v. hongersnood onder de Javaanse bevolking werd het cultuurstelsel in 1840 hervormd. De omvang van de cultures werd ingeperkt en de intensieve indigocultuur afgeschaft. In 1870 werden de cultures officieel afgeschaft en kwam er een einde aan het cultuurstelsel. Cultures bleven als partikuliere ondernemingen bestaan.

hofmeester ons met luide stem in de hut toeriep: “Wollen Sie baden!”, hetgeen dan snel opgevolgd moest worden, want het aantal douchekamers was erg beperkt. Het eten was zeer behoorlijk, soms wat vreemd voor een Hollandse smaak. Elke middag aan dek ‘Tee mit Kuchen’, waarbij de ‘Kapelle’, op een echt Duitse wijze, blaasmuziek ten gehore bracht. Tot de Hollandse passagiers behoorde ook de Indische familie Bang, op de terugreis van verlof, bij wie ik mij aansloot en van wie ik veel hoorde over het leven in Indië.

Schip aan wal

Er werd aangemeerd in Genua, Cairo, Singapore en Sabang (op het Weh-eiland, Indië). In Sabang kregen de passagiers ruim de tijd om rond te kijken en zag ik dus Indië voor het eerste keer, waarbij ik het voordeel had dat ik in het gezelschap van de familie Bang verkeerde, die mij op allerlei dingen wees die voor mij nieuw waren. Ook het spreken met de bevolking dat hier in het Maleis ging, was natuurlijk nieuw, maar doordat ik aan boord al wat van deze taal had geleerd, niet helemaal, en ik hoopte het Maleis binnenkort aardig te beheersen.

‘s Middags voeren wij weer uit. De mooie natuurlijke haven hadden we al verlaten en we voeren nu langs Sumatra’s oost-

kust. Het was mij en anderen al opgevallen, toen we over de railing aan stuurboord keken, dat we lichtere plekken zagen die niet heel diep onder de oppervlakte konden zijn. Plotseling een zware schok, paniek! We waren op een koraalrif gestoten en ons schip zat muurvast. De kapitein, geheel buiten zichzelf, schold op de slechte Hollandse zeekaarten.

Achteraf bleek dat hij sinds het uitvaren van de haven van Sabang en ook langs dit gedeelte van Sumatra's oostkust, het commando aan de eerste stuurman had overgedragen. Dit had hij nooit mogen doen, hoorden wij, omdat vooral het vaargebied waar wij vastzaten zeer gevaarlijk is. Duikers hadden inmiddels geconstateerd dat de bodem van het schip was opengescheurd. Er werd spoedige hulp van andere schepen gevraagd. Middels kabels de boot los te krijgen hielp niet, andere operaties evenmin. Ook een marineschip trok met een zware kabel; deze knapte en sneed een deel van de railing door. Na enkele dagen werd besloten een deel van de lading overboord te zetten, namelijk balen geperst sisalvezel (van verschillende Agavesoorten); we zagen deze tot heel ver in zee drijven. Omdat het leven voor de passagiers heel onprettig was, mochten we 's morgens in motorsloepen naar Sabang, waar we wat rondliepen, en we keerden 's middags op dezelfde wijze aan boord terug. 's Nachts voelden we het tamelijk hevig stoten van de boot op het rif.

Er werd een aanvang gemaakt met het overladen van goederen uit het ruim in lichters die deze lading naar Sabang brachten. Bij dit overladen viel een vat met pigment, grondstof voor verf, uit de sling op het dek. Het vat barstte open en het uiterst fijne stof drong overal door, tot in de hutten. We hadden er behoorlijk last van. Dit pigment was een deel van een door Duitsland te betalen schadevergoeding aan China in verband met de vijandelijkheden die rond Tien Tsin hadden plaatsgehad.

Voor de passagiers werd een regeling getroffen dat zij verder zouden kunnen varen met de kleine Koningin Emma. Voor de passagiers die Batavia als eindbestemming hadden, was dit een oplossing. Alle passagiers zouden meegaan en onze bagage werd overgebracht. Het bleek dat deze boot eigenlijk niet zoveel passagiers kon onderbrengen. Velen moesten genoeg nemen met een plaats in de gangen. Het was dus behelpen en een ongerief voor de al aanwezige passagiers, maar voor ons was er nu tenminste een oplossing. Het oponthoud had vijf dagen geduurd. Veel later hoorden we dat de kapitein gedegradeerd was en de Saarbrücken in Singapore hersteld werd.